

MATAJUR

GLASILO SLOVENCEV V VIDEMSKI POKRAJINI

UREDNIŠTVO IN UPRAVA
Videm - via Vitt. Veneto, 32
Tel. 33-46 - Poštni predal 186
Glavni in odgovorni urednik
VOJMIK TEDOLDI
Tisk. Missio - Udine - Videm

N A R O Č N I N A :
Za Italijo: polletna 400 lir -
letna 700 lir - Za inozemstvo:
polletna 700 lir - letna 1200 lir
- Oglasi po dogovoru.
Posamezna številka 30.— lir

Leto XIV. - N. 20 (290)

UDINE, 16. Novembra 1963

Izhaja vsakih 15 dni

V Beneški Sloveniji, Reziji in drugje

VELIKA ŠKODA IN RAZDEJANJE ZARADI HUDE URE IN USADOV

Najbolj prizadete vasi so one ob reki Grivò - Na srečo ni bilo človeških žrtev, a nevarnost ostaja še vedno - Treba je takoj nekaj ukreniti

Zdi se, da je prav leto 1963 ti-
sto, v katerem se je hotela vihra
z vso silo zagnati proti Furla-
niji. Saj se ni še polegel odmev
strahotne tragedije Vajonta, ki
jo je povzročil velikanski plaz,
ki se je odtrgal z gore Toc —
drug velik plaz se je odtrgal, na
srečo brez hujših posledic, dva
tedna pozneje z nekega hriba v
okolici Verzegnis v Karniji — in
že so se pojavile druge, zopet
zaradi vode in plazov, druge
grožnje z resnimi posledicami.
Najbolj prizadeta je bila dolina
Rezije (hiše in mostovi so bili
poškodovani, ceste zasute, obde-
lane njivice uničene), nato Kar-
nija, kjer se bi morali izseliti vsi
ljudje iz zaselka Caldaretto in tu-
di Beneška Slovenija, katero je
zajelo veliko neurje v noči med
4. in 5. novembrom. Hudourniki
Lerada, Grivò, Rekluzana in Ma-
lina, ki tečejo z gora «Pedemontane»
med Nemami in Čedadom,
so prestopili bregove, poplavili
polja in voda je vdrla v hiše (re-
ka Malina je tudi 21. junija 1958
prestopila breg in odnesla hiše
ter terjala žrtve).

Tokrat je voda divjala pred-
vsem na ozemlju med Ahtnom,
Fojdo in Ziracom, z epicentrom

v tem zadnjem kraju, kamor so
moral priiti na pomoč gasilci iz
vse pokrajine. Tukaj so neko že-
no, ki so jo pogrešali, našli vso
izčrpano, a le na pol živo na ne-
kem drevesu. Pa tudi Povoletto
in druge kraje «Pedemontane» je
zalila voda; vsi so doživljali dra-
matične ure. Medtem ko so naj-
pogumnejši možje reševali, kar
se je dalo rešiti, so se žene, otro-
ci in starčki zatekli na podstre-
šja poplavljenih hiš ali pa zbe-
žali na prosto, na vzpetine, ki jih
ni dosegla voda.

Samo zjutraj 5. novembra je
bilo mogoče imeti pred seboj
točno sliko situacije: žalostno sli-
ko, ponekod celo bolj strahotno,
kot junija leta 1958. Da je prišlo
do tako velike nesreče, je kriv
tudi plaz, več tisoč hubičnih me-
trov zemlje, ki se je utrgal iz
skoraj golega pobočja na cesto,
ki vodi iz Podklapa v Podcerkev
in nato v Vile in Pedrožo. Plaz
ni samo zasul ceste, ampak je
zaustavil tudi tok hudournika
Grivò, ki je seveda takoj prestopil
breg in skoraj ustvaril umet-
no jezero v tisti okolici, potem
pa je voda vzklopela in vdrla v
visokih valovih s strahovito silo
v dolino.

Blizu Fojde je silovita vodna besnost odnesla skoraj cel most; ostala je le ena arkada in še ta je v nevarnosti, da jo kmalu odnese voda. Sedaj je odrezanih od glavnega centra več desetih družin.

Novo besnost prestopajočih
voda je povzročil še drug plaz,
ki se je utrgal pri Podklapu (Canal di Grivò) in zasul hudournik.
Tako je nasipe in jezove, grmiče-
vje, zidove in cementne ograje
voda kar pometla. V Padklapu
je v vse hiše, ki stoje vzdolž re-
ke, vdrla voda in zalila vse spod-
nje prostore za en meter in še
več visoko. Pokvarili so se vodo-
vodi, odneslo je več električnih
in telefonskih drogov, odplavilo
na stotine glav perutnine, zajcev
in drugih domačih živali. V kle-
teh so popustili sodi, odneslo je
neko hišo, ki je bila še v grad-
nji, štiri kvintale težak stroj za
mešanje betona in še mnogo,
mnogo drugih predmetov; in to
razdejano sega tja do največje-
ga centra. Fojde.

Siloviti zagoni valov, ki so v
svojem divjem diru zamašili vse
kanale in odvodne prekope, so
poplavili tudi Fojdo. V hišah, ki
stoje v bližini mosta je bilo nad
en meter vode. Tudi restavracija
«Bristol», katere lastnik je Vin-
ko Sturma iz Brezij, je utrpela
veliko škodo, «Piazza Italia» pa
se je spremenila v pravcato u-
metno jezero, v katerem so pla-
vali najrazličnejši predmeti.

Voda je odnesla tudi skoraj dve
tretjini mosta, ki vodi proti me-
hanični delavnici Cirardi. Druž-
na Emilija Caruzzija (žena in pet
otrok), ki se je zbudila zaradi
strašnega bobnenja, je komaj
utegnila pobegniti na njive; njim
so sledili družinski člani komun-
skega stražnika Ottavio Toffolet-
tija, katerim je voda odtrgala
kos hiše in še dosti drugih, ki so
utrpeli večjo ali manjšo škodo.
Odnoslo je tudi spodnje prostore
mehanične delavnice Spollero, ki
stoji tik pri mostu na glavni ce-
sti. Polja in travniki so bili vsi
pod vodo in v Fojdi so ostali
brez pitne vode, ker se je v Str-

Še o spomenici občine Grmek

Rade volje ponovno pišemo o
Grmeku, čeprav nas pri tem nav-
daja tudi nekaj otožnosti. Poro-
čilo, ki so ga januarja 1912. leta
objavili na stroške občine, je te-
mu vzrok. V tistem, ne preveč
oddaljenem času, so vsi občani
in zlasti svobodno izvoljeni čla-
ni občinskega sveta, začeni od
takratnega župana Antona Zdrav-
ljiča (Sdraulig) bili ne samo za-
vestni in ponosni, ko so izjavlja-
li, da so «po rodu in jeziku Slo-
venci», to se reče zvesti tradi-
cijam in rodu svojih očetov ter
zvesti ljubitelji svojega jezika,
svoje kulture in svoje zgodovine.
Bili pa so tudi prepričani, na

SESTANEK ODBORA ZA PREPOROD BENEŠKE SLOVENIJE

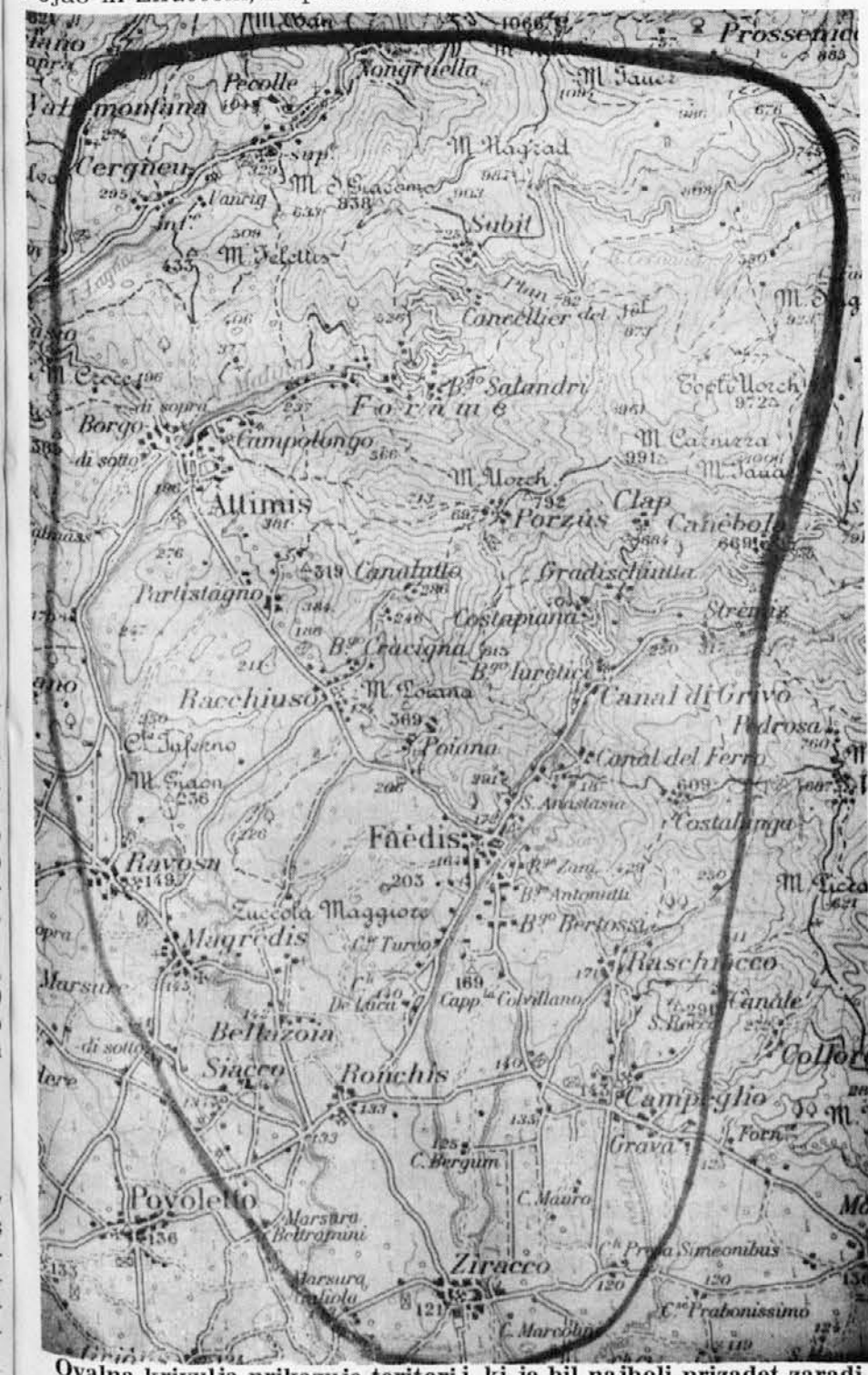
Takoj po neurju, ki je zajelo
vse področje «Pedemontane», se
je sestal v Nemah Koordinacijski
odbor za preporod Beneške Slo-
venije, kjer so na široko razprav-
ljali o povzročeni škodi in kaj
je treba ukreniti, da se ta po-
pravi. Ker se te elementarne ne-
sreče ponavljajo pogostoma v
naši krajih, so prisotni sklenili,
da bodo pripravili v najkrajšem
času spomenico, ki jo bodo po-
slali rimski vladi, videmski po-
krajinski upravi ter vsem furlan-
skim parlamentarcem, v kateri
bodo obrazložili težko stanje pri-
zadetega področja in prosili za
takošnje ukrepe, da bo moglo
prebivalstvo vsaj v miru spati in
se ne bati, da mu neurje odnese
hiše in vse kar imajo.

človeškem in moralnem podro-
čju, da imajo pravico do zaščite
in obrambe zaradi svojega vzgled-
nega zadržanja in svoje neizpod-
bitne zvestobe državi, v kateri so
živeali, enako kot vsi drugi držav-
ljani, ki so živeli v okviru meja
italijanske države. Današnji obča-
ni, ali točneje nekateri izmed ob-
čanov, ki smo jih analizirali s po-
močjo nekaterih javnih in zaseb-
nih manifestacij, so hoteli doka-
zati — in to se lahko tudi klasi-
ficira, ne samo kot izdajstvo
svojih lastnih idealov in zataji-
tev ljudi svojega rodu, ampak tu-
di in predvsem kot ekshibicioni-
zem najslapše vrste, ki so ga iz-
vajali izključno za svoje sebične
in zainteresirane koristi — da so
ti ljudje bili vedno v nasprotju
z mišljenjem župana Zdravljčiča,
ki ni bil nikoli njihovega mne-
nja, kakor niso bili njihovega
mnenja tudi drugi občani iz tiste
dobe. Ni nam znano, kako bi ta
župan in njegovi takratni obča-
ni, če bi prišli ponovno med nas,
sodili take svoje sedanje nasled-
nike.

Občinski upravni odbor občine
Grmek (župan A. Zdravljčič, od-
borniki M. Trusgnac in G. Bu-
covaz, tajnik L. Primosig) ni po-
mišljal dvakrat, da bi poudaril v
zaključnem delu svojega odloč-
neča poročila — ki je v bistvu
večkrat s ponosom poudarilo nji-
hovo privrženost kulturnim in
jezikovnim vrednotam njihovih
očetov in dedov — ter da «so Slo-
venci bili že več časa odločeni
predložiti na miren način rimski

VOJMIK TEDOLDI

(nadaljuje na 3. strani)

Ovalna krivulja prikazuje teritorij, ki je bil najbolj prizadet zaradi poplav, usadov in plazov. Škoda je neprecenljiva.

(nadaljuje na 4. strani)

Iz Nadiške doline

Manlio Podreka iz Špetra
umrl v Padovi

Ves naš komun in okuolico je globoko pretresla noticija, da je legel v prezgodnji grob komaj 39 letni Manlio Podreka iz Špetra. Ubogi mož je pomotoma popil nek hud strup še 6. oktobra in je potle do konca meseca ležu hudo bolan v padovanskem spitalu. Vse zdravljenje mjedihov ni nič pomagalo, muoru je umrjeti. Pokopali so ga na domačem britofu v Špetru.

Mali obmejni promet oktobra

Prejšnji mesec je šlo skuož obmejni blok parve kategorije v Štupci kar 10.636 ljudi in tu 8.426 iz jugoslovanskega kraja in 2.210 iz italijanskega. V istem caju je avtobus, ki vozi iz Čedada v Tolmin prepelju 782 potnikov, iz Tolmina v Čedad pa 1.277.

Tud skuoži druge bloke je blo dosti prometa. Skuož Učjo je blo 595 prehodov, skuož Most na Nadiži (Platišče) 1.039, skuož Robedišče 1.495, skuož Polavo par Čeplatiših 682, skuož Solarje par Dreki 814, skuož Most Klinac 408, skuož Most Mišček 927, skuož Hum 38, skuož Boketo par Topolovem 26, skuož Teleferiko v dreškem komun 104, skuož Zavarjan 36. Skuož vse obmejne bloke je blo vsega skupaj meseca oktobra 19.882 prehodov.

Dolgo življenje v Nadiški
dolini

Kaže, de je v Nadiški dolini rjes dobar ajar in da so dani vsi pogoji za duogo življenje. Ljudi okuol 80 let je v vsaki vasi nekaj; buj rjedki so 90 letniki, a dan sam je biu star več ku 100 let.

Ni samo važno imjet 90 let, ampà je tud važno bit zdràu in hodit okuol, pa tud gioldit svojih 90 let, kakor djela Ivan Blazutič. Kar je začela parve svetouna uojška je imeu že 42 let, kar je začela druga pa že 68 let. Pravi, da ne bi rad parčaku še tretje. Imà ženò in otrokè, je zatuò rjes zdrava familija. Vsi stari naši so «Slovenji» in tak je tud naš Blazutič, katjeremu želimo, da bi izpounu 100 let, kot sosed iz Dolenjega Barnasa.

Iz čedadске preture

Marčelo Filipič iz Topolovega se je muoru branit pred čedadskim pretorjem, zaki je vozu svoj motor brez patenta. Štrafan je biu na 40 dni zopora, 10 tautžent lir multe in plačati bo muoru tud vse procesne stroške.

Tud 45 letna Natalija Bergnach iz Azle bo muorala drago plačati svoj grjeh. Obtožena je bla, de je v pijanosti distubruvala ljudi in de je preklinjala. Čedadski pretor ji je za oba prestopka naluožu 10 dni zopora, 10.000 lir multe in plačilo procesualnih stroškov.

Sovodnje

Naj nam ne storijo plačat
tarkaj davkov

Okuol Sovodenj je narveč starmih brjegu in zatuò je blo tud narveč škode ob ljetosnjih hudih urah. Neurja, vetrovi in močno daževje se je vse skuož ponavljajo Ministrstva v Rimu so nakazala 2 milijona lir za škodo, ki so jo utarpjeli komuni Špetar, Podbonesec in Sovodnje. Še večjo škodo pa so imjel v komunih Grmek in Dreka. Samo zavoj plazov je za več desetih milijonov lir škode. Čjeste je zasulo na več krajih in jih izpodjedlo; rjes je blo ljetos zlo viharo ljetu. Najprej je

suša vse partisnila in na to trdo zemjo so se zlivale plohe tjezan za tjezanom in targale njive, travnike in poti. Ljudje so pobrali nekaj krompirja, sadja in malo sjerka, a vse skupaj je takuò malo, de se nobedan ne bo mogu preživljati več kot par mjescu s svojim pardjelkom Narbuojša pomuoč bi bla sevjede tista, de bi nam ne storli plačat davkov, zaki na večjo pomuoč od stata ne moremo parčakovat, zaki huda ura je toukla po vsej Severni Italiji.

PODBONESEC. Tud ljetos so se zbrali skupaj vsi tisti, ki so na svetu že pol stoletja. Šli so na izlet (gita) v Barbano in Redipuglio in nazadnje zaključili dan v veselju ob dobri domači kapljici. Tud tisti iz Špetra, ki so stari 50 let, so praznoval svoj jubilej. Šli so na izlet v Benetke.

Grmek

Pogozdovanje in postrojitev
cjeste

Prejšnji tjezan so začel pogozdovat vso okuolco okuol hriba Sv. Martina. Par tistem delu je okupanih več djelucu, stroški pa bojo znašali 6.600.000 lir, ki jih bo dal stato na podlagi leca, ki je predviden v «Zelenem planu». Dela vodi «Ente Friulano di Economia montana», nadzorujejo jih pa inšpektorat za gozdarstvo.

Te dni je tud impreza Ruggero Macor in Čedada začela djelat cjesto v Gorenjem Grmeku. Tuò bo koštalo 16 milijonov lir in ljudje se troštajo, de bo nareta do pomladi, če ne bo hude zime.

TAVORJANA. Z dnem 1. novembra je paršu na mjesto komunskega sekretarja Giuseppe Guarnieri, ki so ga poslali v komun Trivignano Udinese, sekretar Renzo Maršeu, ki parhaja iz grmeškega komuna.

Iz Rečanske doline

Cesta Zamir-Srednje

Prejšnji tjezan je bla cjesta, ki vodi iz Zamira pruot Srednjem, več dni zaprta za motorna vozila, zaki so jo asfaltirali. Avtobus je zatuò v tjem caju vozu po cjesti Trinko-Lombaj-Pačuh, avtomobili in druga motorna vozila pa po oni, ki vodi v Podsrednje.

Sv. Lenart

Kdaj bomo odprli oči

Dosti je v Sv. Lenartu kumetu, ki še nimar najčejo nič čuti o kooperativnih hljevih. Nič ne pomaga, de je par Furlanij in v Karniji, pa tud v nižji Furlaniji precej razširjena živinorejska kooperacija. Po lecu o «Zelenem planu», po privilegijih, ki jih daju «Ente Friuli per l'Economia Montana», po koncesijah, ki jih daje lec o «Zone depresses», po celotni tendenci leca o agrikulturi, se punuja vse pouno vantagijev in prav nobednega rizika, če bi imjel tud par nas živinorejske kooperative, hljeve in podobno. Na žalost tega dosti naših ljudi nejče zastopit. Furlanom dajejo kontribute, «sussidie», le nekaj malega dajejo iz svoje gajufe in zatuò njih ekonomija je dosti na buojšem kot na

Iz Rezjanske doline

Huda nesreča

Družino Silvija Di Lenarda iz Braide je doletela zelo huda nesreča: za vedno so izgubili ljubljeno hčerkico 3 letno Lucijo. Njena mati je pripravila veliko posodo vrele vode, da bi v njej pripravila krmo za živino, a v trenutku, ko se je oddaljila, je Lucija padla vanjo. Takoj so jo peljali v huminsko bolnico, a zdravniki ji niso mogli nič pomagati, kajti opekline so bile prehude. Ker ni bilo več nobenega upanja, so jo takoj odpeljali nazaj domov, a jim je že po poti umrla. Ta nesreča je zelo pretresla vso dolino Rezijske posebno pa matere z malimi otroki, ki jih morajo čestokrat puščati tudi po cele dneve same doma, ker morajo one delati na polju, otroških vrtecev pa tudi ni v vsaki vasi. Mati uboge deklice mora skrbeti še za šest otrok.

Kamion pod cesto

Pred dnevi je prišlo v kraju Tigo, tam, kjer je avtobusna postaja, do prometne nesreče, ki bi lahko terjala dve mladi življenji. Kamion, ki ga je upravljaj 21 letni Vittorio Mantineo iz Ravence in poleg katerega je sedel Alberto Di Floriano, je zdrknil s ceste in se prevrnil pod «škarpatu». Vozilo se je popolnoma razbilo, potnika pa sta odnesla le lažje poškodbe, ozdravljive v dveh tednih.

Pregled zemljišč

Tekom leta 1964 bo državni tehnični urad (Ufficio tecnico erariale) iz Vidma poskrbel za brezplačen pregled zemljišč, oziroma za ugotovitev dohodkov, ki jih daje zemlja. Ta pregled bo veljal za pet let. Zainteresirani morajo predložiti prijavo sprememb lastništva, do katerih je prišlo tekom 31. decembra 1963. Prošnje sprejema tehnični urad (Ufficio erariale) v Vidmu.

Iz komunskega konsilja

Na zadnjem zasedanju komunskega konsilja v Sv. Lenartu so med drugim odobrili načrt (proget) za popravilo elementarne šoule v Kozici. Stroški za tisto djelo bojo znašali 2.700.000 lir. Komunski konsil je sprejel tud proračun (bilancio preventivo) za ljetu 1964, ki predvideva več izdatkov kot ljetos. Diferenco bojo kril s posojilom, ki jim ga bo dal stato. Buj natančne podatke in komentar bomo publiciral prihodnjič. Nazadnje so imenovali še člane konzorcija srednje šoule in sicer: učitelja Egidija Skavnika — sindik in Valentina Tomazetiča.

SREDNJE. Zvjedel smo, da je ministrstvo za javna djela sklenilo dati našemu komun 1.000.000 lir, da bo potom kantijska začel djelat profesionalno šuolo.

Iz Kanalske doline

Vloga družinskih poglavarjev
iz Naborjeta

Župan iz Naborjeta je prejel te dni vlogo, ki so jo podpisali vsi družinski poglavarji, v kateri je rečeno, da nameravajo protestirati zaradi popolne zapuščenosti male železniške postaje.

Ker je bila ukinjena ta postaja, gre vse k zlu: higijenske naprave so nerabne, čakalnica je brez klopi, brez luči in brez kurjave, kar je nujno potrebno v Naborjetu, kjer so zime dolge in mrzle. Mnogi študenti in delavci, ki se vozijo vsak dan z vlakom, nimajo primernega prostora, da bi se zadrževali, ko imajo vlaki velike zamude zaradi snežnih zametov.

Prebivalstvo je torej nezadovoljno in pričakuje, da oblasti poskrbe za obnovo železniške postaje, ki bo odgovarjala vsem zahtevam.

Izboljšana smučišča

Po navadi imamo v telem letnem času pri nas že precej snega, letos pa, kot vidimo, pada namesto snega dež, ki povzroča ponekod velike poplave, pri nas pa bomo lahko nadaljevali popravljat smučišča. Komunska administracija je že dala v študij sistemacijo smučišča na Prešniku in na Prampergu, ki vodi iz Višarij v Zabnice. Delo ni tako enostavno, kajti podreti bo treba več smrek, kjer bo potekala nova trasa. Če bo vreme ugodno, bodo šla dela hitro naprej in smučarji bodo mogli že v letošnji zimski sezoni izkoristiti nova smučišča.

Iz Krnatske doline

Tud v Ramandolu hiše
v perikulu

Ljudje u Ramandolu so usi pouni strahu, zaki mjer iz željezobetona, ki je biu naret pred nekaj mjesci, de bi zadaržavu zemjo anu je dolg več koj 50 metru anu visok nad 10 metru, se je začeu poderjati. Mjer se je prelomou na dvoje anu najvenči kos se počasi targa anu se nagiba pruoti dolini, kjer no stojijo kakih 100 metru deleč dvje hiši. Ta mjer to je te, ki stoji pred cjerkvijo. Šindik je informou ljudi o perikulju anu ukauzu naj spraznijo hiše. Perikul preti še cjesti, ki vodi k znani romandolski cjerkvi.

Gorjani

Obupala je nad življenjem

Use ljudi naše okuolice je zlo pretresla noticija, de je obupala nad življenjem 60 letna Fulvia Tobutti iz Gorjanov (Montenars), ke ne se objesila. Kuò te bò kolpa, ke ne ženà nardila ta strašni korak, še to nje znano, a no provijo, ke ne ba močno bou na živcih (nervi), posebno odkar ji je umar u Argentini bratar Tarcisio.

ČEDAD

Šahisti iz Jesenic so zmagali

Prejšnjo nedeljo je bluò v Čedadu srečanje med šahisti iz Jesenic na Gorenjskem in šahisti iz Čedada. Par parvem srečanju na Jesenicah so zmagali domačini in tud v nedeljo so Jeseničani odnesli zmago.

Igral so na 12 deskah in borba je bla precej dolga in včasih tud napeta. Končni rezultat pa je bil 8 in pol za Jesenice in 3 in pol za Čedad. Od tjeht sta zmagala samo dva in sicer Brollo in Rizzi.

Zaprla dva obmejna prehoda

Z dnem 31. oktobra so zaprli obmejni prehod Hum in Teleferiko v dreškem komun. Oba sta služila kmetom, ki imajo svjet na tej ali onem kraju konfina, da so mogli spraviti damu zadnje puojške pardjelke. Odprli jih bojo spet na pomlad, kar se bojo začela djela na puoju.

Fojda

Poslenec Mario Lizzero
obiskal poplavljanice

Dne 10. novembra je furlanski poslanec Mario Lizzero obiskal vse poplavljenе kraje naše okolice in se osebo prepričal o velikanski škodi, ki jo je povzročilo neurje v noči med 4. in 5. novembrom. Poslanec Mario Lizzero, katerega je spremljal voditelj beneških Slovencev Izidor Predan iz občihe Grmek se je zadržal dlje časa s prizadetimi kmeti v znani fojdski gostilni «Alla Sirena» in tam prisotnim obljubil, da se bo takoj zanimal v Rimu, da jim bodo priskočili na pomoč v teh težkih trenutkih. Na tem sestanku je znani furlanski parlamentarec govoril tud o tragediji, ki je zadela prebivalce doline Vajonta.

Za tiste, ki njemajo penziona

Komun je dal inkarik impiegradu Jacobuzziu, da se bo interesiru za pratike djelucu fuojdskega komuna, ki bi tjel plačevat prostovolne kontribute za invalidsko in starostno penzijo.

Popravili bojo britof v Podvrati

Ceglih je Podvrata majhna vas in je v njej nimar manj ljudi, je postal britof premajhen. Pa ne samo premajhen, tud zapuščen je takuò, da ga je strah pogledati. Tista djela so se nimar odričala že več let in šele na zadnjem komunskem konseju so sklenil, da bojo uzal posojilo, de bojo takuò mogli rešit tisti problem. Proget za razširitev britofa je izdjelu ing. De Luca iz Čedada, Stroški bojo pa znašali 2.460.000 lir.

NA KRATKO POVEDANO

KRONIKA NESREČ

Najmanj 15 dni se bo moral zdraviti v špitalu 53 letni Atilij Gujon, ki stanuje v Čedadu. Mož je padu po štengah in se močno udaru v glavo.

Alojz Skubla, star 32 let, doma iz Fojde, se je zvarnu s skuterjem in par padcu dobil pretres možganov in več ran po obrazu.

Dveljetno čečico Flavio Paulini iz Podbonesca so komaj rešil smrti, zaki je popila nek strup. Na srečo so jo hitro pejal v špitalu, kjer so ji nudili parvo pomuoč.

Pretekli tjezan se je zlo hudo ponesreču na djelu 32 letni Remigio Balutto iz Kuoste pri Tavorjani. Zaki je biu teren mokar, mu je spuznilo in Balutto je padu na dno škarpate. Par padcu je dobiu poleg pretresa možganov še več ran. Zdravi se v čedadskem špitalu.

Zavoj mokre cjeste je paršlo par Senčurju do hude prometne nesreče. Avto, ki ga je vozu 51 letni Aldo Peroni, ob njegovi strani pa je sedjela njegova ženà 47 letna Josipina Plata, se je zaletu v njeko drevo ob cjesti. Dobro, da ni paršlo do hujših konseguenc: oba sta ostala le lažje ranjena in bosta ozdravila v desetih dneh.

iz prve strani

ŠE O SPOMENICI OBČINE GRMEK

vladi položaj zapuščenosti, v kateri so jih zapustili že od časa proglasitve kraljevine; tega dolej še niso napravili, ker se zavedajo težav splošnega finančnega značaja, ki so bili do sedaj temu vzrok.

«Slovinci v Italiji, lahko s ponosom poudarimo — tako se nadaljuje omenjeno poročilo občinskega odbora — so enakovredni kateremu koli drugemu delu prebivalstva v kraljevini, bodisi kar se tiče zvestobe in ljubezni do domovine, ter bi jih lahko postavili celo za vzgled marsikomu, zlasti kar se tiče državljanske skromnosti in pa zaradi spoštovanja zakonov in nadrejenih oblasti. Pač pa so ti ljudje dali velik prispevek domovini v krvi in denarju in nobenih preglavic državi, s kakšnimi javnimi manifestacijami in motnjami javnega reda. Te zasluge in naš značaj obmejnega prebivalstva bi morale že pred davnim časom pripraviti vlado, da bi poskrbela za ukrepe v našo korist, kot je modro ukrepala beneška republika, in kot še vedno, iz politične modrosti, to dela austro-ogrsko cesarstvo. To bi služilo ne samo za utrditev vezi, ki nas že povezujejo s skupno domovino, ampak nas bi tudi rešilo ponižujočega zapostavljanja, v katerem se nahajamo v primerjavi s sosednjimi prebivalci, ki so istega rodu in jezika, pa živijo na drugi strani državne meje, v vsem kar je navedeno v tej naši spomenici». (Izročena je bila takratnemu prefektu).

Spričo tega dokumenta moramo samo pohvaliti dostojanstveno in odločno zadržanje takratnih upraviteljev občine Grmek, ne samo zaradi njihovega dela, ampak tudi, in to ponavljamo kot njihovo posebno zaslugo, ker so vedno in brez pridržka poudarjali predvsem, da pripadajo slovenskemu rodu, pa čeprav so istočasno dokazovali svojo zvestobo italijanski državi. Nobene-ga uspeha ni imelo raznarodoval-

no delo, bodisi da so ga izvajali z raznimi vabami in s policijskim in političnim nasiljem, kakor so ga izvajali v največji meri najprej pod fašizmom in potem pod krščansko demokracijo, da bi pripravili slovensko prebivalstvo v Grmeku na to, da bi pozabilo na svoje slovensko poreklo in da bi se odrekli, kakor na drugih področjih videmske pokrajine, svoji neizčrpni ljubezni do idealov, ki se jim niso nikoli odpovedali in ki nikoli ne bodo umrli, ker so preveč zakoreninjeni v srcih vseh njihovih sinov. Ali se vam ne zdi vredno posebnega poudarka, da je takratni občinski odbor v Grmeku s svojim županom na čelu poudaril: «TUTTI DI RAZZA E LINGUA SLAVA?» (vsi po rodu in jeziku Slovenci).

Zaključujemo: če so številne materialne zahteve, ki so jih občani postavili pred pol stoletjem in tudi pozneje, sedaj končno postale dejstvo — dejansko gre za majhne zahteve v večini primerov — vse to žal še z daleč ni dovolj glede na zahteve, ki jih postavlja moderno in sodobno življenje. Vsekakor, kar najbolj ma-

njka je delo doma in to povzroča pojav bega z zemlje, ki se je v zadnjih časih tako povečal, da je zavzel vznemirjajoč obseg.

Imamo torej položaj, ki ni niti vesel niti pomirjajoč in je prav zaradi tega, da prebivalstvo občine Grmek, zanemarjeno in pozabljeno kot je, pričakuje z upravičeno nestrpnostjo, kdaj bo začela delovati autonomna dežela Furlanija — Julijska krajina. To ni potrebno samo za rešitev najbolj nujnih ekonomskih problemov, ampak tudi in predvsem, da bi končno prišlo do polne in dejanske izvedbe člena 3 posebnega deželne statuta, ki ima namen braniti in popolnoma zaščititi jezikovne pravice slovensko govorečega prebivalstva. Tedaj ne bo več potrebno, da bi sedanji župan iz Grmeka — ki ga nikakor nečemo istovetiti z odličnim županom, ki je upravljal občino pred pol stoletjem — odšel z letalom in na stroške vseh davkoplačevalcev v Rim ter se tam klanjal, kot so to storili nekateri drugi župani, njegovi kolegi.

Vojmir Tedoldi

KOSTNICA V KOBARIDU

Pogled na kostnico padlih vojakov italijanske vojske v prvi svetovni vojni v Gornjem Posočju. V njejsobrane kosti okoli 10.000 padlih, od katerih je preko 100 pripadnikov slovenske jezikovne skupnosti iz Beneške Slovenije. Kostnica se nahaja na hribu Sv. Antona pri Kobaridu. Pred nedavnim so jo obnovili in zadnja dela so bila dovršena prav te dni. Ob tej priliki so uredili tudi kanalizacijo, v katero se steka voda iz vseh betoniranih površin okoli znamenitega spomenika. Dela so trajala skoraj štiri mesece in jih je finansirala italijanska vlada. Sedaj bodo asfaltirali še cesto, ki vodi iz Kobarida do kostnice. V eni naših prihodnjih številok bomo objavili imena vseh padlih iz naših krajev, ki tam počivajo.

Ecco il Monumento-Ossario di Caporetto: esso giace sul dolce e verde declivio colinare di Santo Antonio, poco lungi ed alle spalle della accogliente cittadina. Il Monumento-Ossario custodisce i resti mortali di oltre diecimila combattenti dell'esercito italiano Caduti nel primo conflitto mondiale; e tra questi dormono l'eterno sonno anche cento e più valorosi figli della Comunità linguistica slovena della provincia di Udine e dei quali pubblicheremo i nominativi in uno dei prossimi numeri.

L'opera grandiosa è stata restaurata e completata nelle sue parti marginali in questi ultimi mesi a spese dello Stato italiano; tra non molto anche la strada che da Caporetto conduce al Monumento-Ossario verrà ampliata e asfaltata.

Nekaj o vprašanju šolstva na Tolminskem

Fašizem je z zloglasno «Gentilejevo reformo» iz leta 1923 upropastil slovensko šolstvo in šolstvo na sploh v teh krajih. Slovenski učitelji so bili pregnani iz svoje domačije in otroci, ki so morali dojemati učno snov v italijanskem učnem jeziku, so doraščali v polanalfabete. Ljudje,

ki so živeli v položaju narodnostne manjšine, so čutili potrebo, da se poučuje italijanski jezik po šolah kot predmet, pouk pa naj bi temeljil na materinem učnem jeziku. Ne oziraje se na te pravične zahteve, je fašistično nasilje šlo preko vseh narodnostnih in človečanskih pravic. Pod geslom «Qui si parla soltanto italiano» je fašizem izrinil slovenski jezik iz šolstva in javnih uradov ter pričel je že preprečevati slovensko besedo celo v cerkvenih obredih. Takšna politika je naletela na odločen odpor v teh krajih in je zasedjala mrzno med slovenskim in italijanskim življenjem z vsemi hudimi posledicami. Zgodovina nas uči, da so državne meje pustile iz geografskih in gospodarskih razlogov, drugorodne etnične skupine onstran meja matične domovine in to dejstvo je mnogokrat povzročalo stalne spore v odnosih med sosednjimi državama. V tem času se je marsikaj spremenilo in razmere nas silijo, da obmejnih narodnostnih problemi ne smejo več predstavljati «spornega jabolka» med sosedoma, ki hočeta živeti v miroljubnem sodelovanju, pri čemer sta obojestransko zainteresirana. Če bomo vključili manjšinske etnične skupine v aktivno družbeno življenje in jim ne bomo kratili narodnostnih pravic, bodo le te postale tesna vez med sosednjimi državama. To vprašanje morajo odgovorni faktorji reševati s smelostjo, ne glede na ozkogledanost gotovih krogov ljudi, ki bi hoteli sejati razprtije v škodo obmejnega prebivalstva.

Na Tolminskem se je pričelo obnavljati šolstvo v zelo težkih razmerah že med Narodno osvobodilno borbo. Kvalificiranih učnih moči je bilo prav malo. Dekleta z nepopolno šolsko izobrazbo so poučevali na partizanskih šolah ob pomanjkanju učnih knjig, zvezkov in drugih pripomočkov v stalni nevarnosti pred sovražnikovimi vdori na osvobojeno ozemlje.

Po osvoboditvi se je znašla ljud-

ska oblast pred zelo težko nalogo: rešiti je bilo treba vprašanje učnega kadra, obnoviti porušena šolska poslopja in med vojno uničeni inventar. Za vzgojo novih učiteljev je bilo že leta 1945 ustanovljeno učiteljske v Tolminu. Nove šolske stavbe so bile zgrajene na Robedišču, na Livku, na Žagi, v Trenti in v Podbrdu. Vsa ostala šolska poslopja pa so bila več ali manj popravljena in obnovljena. V bodočih petih letih je predvidena izgraditev novih sodobnih šolskih stavb v Tolminu in v Kobaridu. Postopoma se ureja tudi vprašanje šolske opreme, učil, knjižnic, šolskih kuhinj, telovadnic, delavnic za tehnični pouk in drugih prostorov, ki so potrebni za uspešen pouk.

Onkraj meje ni le formalno, ampak je tudi dejansko uveljavljena osemletna šolska obveznost. Kdor hoče nadaljevati študij, ali pa se izučiti poklica, mora uspešno dovršiti osem razredov osnovne šole. Šolska reforma je dala po daljši proučitvi njihovim vzgojnim institucijam nove učne načrte. Z modernimi učnimi me-

todami in oprijemi ter z boljšo materialno bazo v šolstvu se hoče dati mladini solidno izobrazbo, da bo sposobna uspešno se vključiti v gospodarski in socialistični družbeni razvoj. Zaradi hribovitega sveta so imeli na tem teritoriju precej nižeorganiziranih šol. Takšne šole s kombiniranim poukom ne morejo dati otroku dovolj potrebnega znanja. Ta problem se rešuje tako, da se preusmerja učence iz teh šol na popolne osnovne šole. V ta namen se je za te otroke poskbe- lo brezplačne avtobusne prevoze in posebne olajšave v internatih.

Na Tolminskem imajo popolne osnovne šole (osemletke) v Bovu, Kobaridu, Tolminu, Mostu na Soči in v Podbrdu. Po teh šolah imajo kvalificirani učitelji razredni pouk od I. do V. razreda. V nadaljnjih razredih je predmetni pouk in učni kader mora imeti na tej stopnji višjo ali visoko šolsko izobrazbo.

S potrpežljivostjo, vztrajnostjo in ekonomsko rastjo Jugoslavije se dviga iz povojnih ruševin nova šola, kot jo zahteva sodobni svet.

ALBERT TOMAZIN

KRATKE DOMAČE NOVICE

Cesta Učja-Centa

Od skoraj milijarde lir za javna dela v Furlaniji odpada 30 milijonov za cesto Učja-Centa. Po cesti sicer vozi avtobus, a je na mnogih mestih potrebna popravila. Dobro bi bilo, da bi se domenili še za popravilo tistega dela ceste, ki se nadaljuje naprej do Zage v Jugoslaviji. Tako bi imeli turisti odprt nov prelaz še tukaj. Ti kraji so lepi in zaslužijo vso pozornost.

V Frdju bo vodila dobra cesta

V kratkem bo razširil cjesto, ki vodi po Idrjski dolini, in jo povežemo s Frdjem. Zaenkrat so za tisto djelo dali 1.000.000 lir. Postrojiti pa bi korlo še kaj več, a ni soudu. Glih sedaj je komun-ska administracija prosila za stalni kontribut dva milijona in pol lir, da bo mogla pogliht komun-sko bilanco.

Z avtobusom šolarji v Špeter

Tud otroc iz Čeplatišč bojo lahko paršili do srednješulske instrukcije. Sovodenjski komun-ibit za stato za poseben kontribut za krtje stroškov za avtobus, ki vozi šuolarje v Špeter in nazaj. Avtobus se ustavlja po vseh vaseh in kar pride v Špeter je že čisto povan. To je zelo dobro djelo, zakl samo na to vi-žo bojo mogli otroc iz hribovskih vasi dobiti več kot elementarno instrukcion.

Volilne liste

Šindik informira, de so po lecu o upisu v volilne liste vsi votanti (moški in ženske), ki bojo izpounili tekem 30. aprila 1964 ljeta 21 ljet, oficielno upisani v volilne liste, če rezultirajo na anagrafskem oficihu med rezidentnimi ljudmi komuna vsaj od 15. oktobra 1962. De ne bo paršlo do kajšnih pomot, lahko vsak nardi prošnjo na navadnem papirju tekem 15. novembra tega ljeta.

Sistemacija ceste Trčmun-Mašera

Jesensko deževje je zlo razrilo vse naše cjesto, de se kuaž ne more hodje po njih, kaj šelē, de bi se moglo vozit. Sadā jih imajo namjen postrojiti, a z adnim milijonom lir, ki jih je dal stato na dišpozicion, se bo malo nardilo. Najparvo bo paršla na vrsto cjestā Trčmun-Mašera, a če ne bojo z djelom sobit začel, se bo stanje še poslabšalo. Zima je na pragu in sneg, ki par nas zapade zguodaj, bo cjesto naredu popounoma nenucno.

POROKA. Poročila se je študentka Margherita Speranza iz Fojde z impiegadom Raimondo Morselli iz Palmanove. Prijatelji jima želijo dosti sreče na skupni življenski poti.

TAVORJANA. Imprezar Vittorino Petris iz Tavorjane je utar-pū okuoli 160.000 lir škode, zakl so mu ponoč tatovi ukradli v kantirju djela v Moimaccu motor, ki služi za mješanje japna.

VESTI IZ KOBARIDA

Industrijski razvoj

GRADITEV NOVIH GOSPODARSKIH OBJEKTOV

Po drugi svetovni vojni je nastalo v Kobaridu pomembno industrijsko podjetje «Tovarna igel», ki se je vselilo v preurejene in adaptirane prostore bivše alpinske kasarne. V začetku je tovarna izdelovala le majhno število artiklov in tudi število zaposlenih delavcev je bilo skromno. Stroje so dobili iz Italije in Nemčije. Ob pomoči nemškega strokovnjaka so se delavci priučili proizvodnemu delu. Tehniki in delavci so razširili proizvodnjo na raznovrstne artikle kot so: vse vrste ročnih in šivalnih igel, pletilke, čevljarski svetri in šila, igle za tekstilno industrijo, injekcijske igle, igle za transfuzijo i. t. d. Z razširitvijo proizvodnje so

postali sedanji prostori pretesni. Letos so pričeli graditi v Melah pod Kobaridom obsežnejše in primernejše tovarniške prostore. Gradbena dela bodo zaključena prihodnje leto. Od sedanjih 182 zaposlenih bo tovarna v novih prostorih v polnem obratovanju postopoma zaposlila do 400 delavcev. Letni bruto produkt bo predvidoma narasel na eno milijardo dinarjev.

Razvoj turizma in stalen dvig domačih in tujih turističnih gostov sta narekovala potrebo po novem gostinskem objektu v Kobaridu. Izgradnja novega «Hotela Zvezda» je v zaključni fazi. To je lep in moderen gostinski lokal, kjer se bodo gostje ob primerni postrežbi zelo dobro počutili.

NELLA SLAVIA FRIULANA, NELLA VAL RESIA E ALTROVE

Gravissimi danni e distruzioni provocati dal nubifragio

Correre prontamente ai ripari

Il 1963 sembra proprio l'anno in cui la furia degli elementi si è voluta scatenare con maggiore intensità contro il Friuli. Infatti non si era ancora per nulla assopita l'eco della apocalittica tragedia del Vajont provocata da una immensa frana scattata dal monte Toc — altra grossa frana è caduta, ma per fortuna senza conseguenze di rilievo, due settimane dopo da un monte sito in territorio di Verzegnis — che, sempre in dipendenza dell'acqua e di frane, altre cupe minacce si sono profilate altrove, con serie conseguenze, e in modo particolare prima nella Val Resia (case e ponti lesionati, strade interrotte, terreni coltivati distrutti: questo nei giorni 1 e 2 novembre) e poi nella Carnia, ove un'intera borgata, Calgaretto, la si è dovuta sgombrare, e infine nella Slavia Friulana, nella notte a cavallo tra il giorno 4 e 5 novembre, la cui popolazione venne sorpresa nel sonno dall'irrompere delle acque tracimate dal rio Lerada, dal Grivò, dalla Racchiuana e dal Malina il quale ultimo fece parlare di sé anche il 21 giugno 1958 e che mise vittime tra gli alpini che si erano, durante le manovre, accampati sul suo greto.

Stavolta la furia delle acque si è particolarmente accanita nel territorio che ha per vertici Attimis - Faedis - Ziracco con epicentro in quest'ultima località dove maggiormente si sono avuti salvataggi di fortuna (una donna, data per dispersa, fu rinvenuta stremata, ma viva in un ramo di un albero) operati da vigili del fuoco giunti dall'intera provincia e da civili risparmiati dal nubifragio. Ma anche Povoletto e altri centri pedemontani sono stati toccati dalle irrompenti acque; e per tutti si è trattato di momenti drammatici. E mentre gli uomini, i più coraggiosi, si prodigavano nell'ansia di salvare il salvabile, i vecchi, le donne ed i bambini si rifugiavano nei solai delle case allagate o all'aperto sui dirupi o su isolotti non toccati dall'alluvione.

Soltanto all'alba del 5 novembre è stato possibile avere un quadro abbastanza esatto della situazione: un quadro desolante e senza dubbio più impressionante di quello del giugno 1958. Pertanto, gran parte del disastro è derivato dalla caduta di una frana di parecchie migliaia di metri cubi di terra, scattata da un pendio quasi brullo a circa 400 metri sulla strada che da Canal di Grivò porta nella borgata di Valle e, quindi, a Costalunga e a Pedrosa. La frana oltreché ostruire la carreggiata ha addirittura bloccato il fluire del torrente Grivò in piena, formando così un vasto invaso, quasi un lago artificiale, poi le acque hanno tracimato scendendo a valle, a grosse e alte ondate, con inaudita, impressionante violenza.

Nuovo impeto alle straripanti acque lo ha dato una seconda frana caduta presso Grivò sul torrente omonimo e sulla strada; così argini e boschiglie, muretti e protezioni in cemento vennero spazzati via. A Grivò tutte le case costeggianti il torrente, furono invase dall'acqua che superò il metro d'altezza e che distrusse le tubature dell'acqua, che rimase inquinata, e di velle i pali delle linee elettriche e telefoniche oltre a trascinare via tutti gli animali da cortile. Nelle cantine si sono spaccati i tini, una casa in costruzione è stata spazzata via e così dicasi di una betoniera di quattro quintali e di molte altre cose ancora; e questo poter via tutto è durato quasi fino al ponte di Faedis.

Semidistrutta da frane è rimasta la strada che sale a Stremiz ove il bar «di Piero Marchia» non esiste più e le sponde del ponte vennero divelte. Anche la strada per Canebola è rimasta, come del resto altre, danneggiata in più tratti. E dappertutto la popolazione è vissuta in stato di penoso allarme. Anche a Borgo Scuba notevoli sono state le devastazioni. Intransitabile è rimasta anche la strada per Clap e così pure quella che mena a Campeglio.

Le ondate impetuose dell'acqua, che nella loro pazzia corsa hanno intasato tutti i canali di protezione e di fognaia, una volta scavalcato il ponte hanno raggiunto Faedis invadendo, anche qui al livello di un metro, tutte le abitazioni situate o vicine sulla sponda del Grivò. Anche la casa della famiglia Zanutto, in Borgo Zani, già bruciata nel 1944 dai nazifascisti e poi ricostruita, è stata raggiunta da oltre un metro d'acqua. Sempre a Faedis, il ristorante Bristol ha avuto la cantina devastata mentre Piazza Italia si tramutò in un vero e proprio lago artificiale bruciante di detriti di vario genere, di alberi e di carogne di animali da cortile in grande quantità.

Il ponte in cemento armato che conduce alle officine Cirardi è stato asportato per due terzi. I componenti

la famiglia di Emilio Caruzzi (moglie e cinque figli), svegliati da un grande boato, hanno fatto appena in tempo a fuggire per i campi seguiti dai congiunti della guardia comunale Ottavio Tojfoletti, la cui casa ha avuto strappata di netto una stanza, e da altri che avevano lamentato gravissimi danni alle loro abitazioni ed ai loro averi. Trascinato lontano è stato il pianoterra dell'officina Spollero dopo essere stato scalzato dal solido basamento in cemento. La campagna è stata allagata per largo tratto ed a Faedis è venuta a mancare anche l'acqua per la rottura a Stremiz del tubo principale dell'acquedotto. E si potrebbe continuare per parecchio nella descrizione del disastro provocato dai nubifragi e dalle frane.

A questo punto, però, vorremmo ricordare come altri nubifragi e altre piene abbiano colpito, e continuano, purtroppo, a colpire periodicamente, altre località, e tra queste perfino il grosso centro di Pordenone, per le impennate del Noncello e del Meduna che ogni volta ne sommergono la parte bassa, e Ugovizza (Vko) dove il selvaggio rio Uqua (Ukva), sboccando impetuoso dalla sua forra, in tempo di piena esce con estrema facilità dall'alveo troppo stretto e troppo poco profondo in cui è incanalato danneggiando seriamente con le sue acque ed i suoi detriti il paese, le vie di comunicazione ed i coltivati.

Certo che contro i cataclismi e le montagne che si divertono a smembrarsi poco o a volte nulla può l'uomo e la sua scienza. Ma quando i cataclismi non assumono proporzioni eccessive, quando cioè rientrano, se così si può dire, nella normalità, specie per quanto concerne le periodiche piene dei fiumi, allora è ben giusto e doveroso intervenire per prevenire o almeno attutire le conseguenze di tali cataclismi. Non bisogna dimenticare che le irrompenti acque, quelle

non controllate o insufficientemente imbrigate, anche quando non seminano morte tra la popolazione civile e nel mondo animale, distruggono pur sempre, inevitabilmente, terreni felicemente coltivati, case, ponti e tutto ciò che incontrano nella loro infrenabile e poderosa corsa.

E' doveroso quindi intervenire per tranquillizzare le popolazioni specie quelle rivierasche nonché quelle montane e del sottomonte dove si vanno manifestando evidenti segni di processo dissolutivo sul tipo di quelli del Monte Tocco.

Cosa si deve fare? Muoversi, naturalmente, prima che altre calamità si facciano avanti. E cominciare dalle opere di arginatura, di sistemazione e di incanalatura dei fiumi; oltre alla sicurezza vi è il grande vantaggio di poter irrigare i terreni e di renderli più fertili; insomma di tutte quelle opere di difesa che si rendono necessarie; e in quanto alla montagna, per imbrigare gli eccessi piovani: derivanti spesso anche dallo scioglimento delle nevi, procedere subito ad un conveniente rimboschimento.

I soldi che si spendono per salvare le vite umane e gli averi messi vicino con tanti sudori — quasi sempre è il risultato dei sacrifici di intere generazioni — sono i più spesi bene; e per farlo si può anche dare un bel taglio a tante altre spese, spesso grosse, non sempre produttive o necessarie.

Il problema non è di oggi: è di sempre; e anche il «Matajur» lo ha sempre tenuto presente e fatto presente a chi di dovere. Presentemente si trova ancora in prima linea per sollecitare, a nome di tutte le popolazioni colpite e di quante stanno in trepida ansia, che si provveda una volta per tutte, con i mezzi ritenuti più idonei, a dar corso a quelle opere di difesa che sole possono impedire il ripetersi di tali flagelli.

NADALJUJE IZ PRVE STRANI

VELIKA ŠKODA

mici odtrgala glavna vodovodna cev. Lahko bi naštevati še in še ter opisovali nesrečo, ki so jo povzročili plazovi in hudi nalivi.

Vemo, da človek more le malo ali pa nič ukreniti, da bi se preprečile poplave in trganje plazov. Toda, kadar gre za manjše poplave, ki nastanejo zaradi obilnih padavin in reke poplavlja, je potrebno intervenirati, da se prepreči ali vsaj omili posledice. Ne smemo pozabiti, da derose vode, ki niso nadzirane ali pa so premalo zajezene, tudi če ne sejejo smrti med prebivalstvom, uničujejo vedno in neizogibno zemljišča, ki jih je človek obdeloval s trudom, hiše, mostove in vse kar ji pride naproti v divjem in neukrotljivem diru.

Treba je torej nekaj ukreniti, da se pomiri prebivalstvo, posebno ono, ki živi ob bregu hudournikov in tisto v hribih in dolinah, kjer se še kažejo vidni znaki razdejanja.

Pomoč, ki jo bodo dobili prizadeti kraji, ne bo zadostovala, treba bo odobriti take zakone, določiti takšno podporo, ki ne bo samo poravnala škode, ampak da bodo ljudje, kar je najbolj važno, varni pred novimi hudimi urami v teh naših meteorološko najbolj ogroženih krajih.

V Beneški Sloveniji imamo največje padavine ne samo v Italiji, temveč v celi Evropi. V gorovju Muzcev in Kanina pade letno 3709 mm dežja, v Učji 3600 mm, na Matajurju 3000 mm, medtem ko v Čedadu in drugih vaseh na ravnem komaj 1754 mm in dalje v notranjosti še manj. Zaradi tega je skoraj reden pojav, da imamo pri nas vsaki par let večjo škodo, vsaki pet let pa katastrofalne elementarne izbruhe (zadnja velika povodenj je bila v noči med 21.-22. junijem

1958). Kronike poročajo o rednih pogostih velikih povodnjah, ki od pamtikeva pustošijo naše kraje in nanašajo prod po rodovitnih njivah bližnje Furlanije.

Globoka žalost nas sedaj tare, ko pomislimo na to, da so oblasti vedno zanemarjale naše kraje in jih bonificirali ter pogozdovale samo z nacionalističnimi frazami, s filkanji cest in malih vodovodov, z beraškimi «Cantieri di lavoro» ter s tem pripravljale tudi postopno uničenje s prodrom bližnje rodovitne furlanske ravnine. Beneška Slovenija in Furlanija sta nerazdružljiva skupnost. Kdor prvo zanemarja, uničuje drugo. Kdor ljudem v Beneški Sloveniji ne daje enakopravnosti na vseh področjih, kdor straši naše ljudje, kdor jih spravlja v podrejen položaj, kdor jim jemlje veselje do življenja na lastni zemlji in jih podi tako v tujino, ta ne uničuje le ljudi, ta uničuje tudi zemljo, najprej v hribih in nato v Furlaniji. V petih letih je Furlanija prav zaradi zapuščenosti naših gorskih krajev (ker ni doma ljudi, se tam puščajo v nemar potoki in se ne pogozduje) utrpela milijarde in milijarde lir škode.

Problem ne obstaja samo od danes, že od vedno in tudi naš list «Matajur» je o tem neprestano pisal in poudarjal, kaj je treba ukreniti. Tudi danes, kot zmeraj pozivamo, da je treba ustvariti pogoje, da lahko žive naši ljudje na domači zemlji ter da se napravijo vsa tista javna dela v zaščito opustošenih vasi, da bomo preprečili popolno izpraznitev hribovskih krajev nad furlansko nižino. Samo na ta način bomo mogli zadržati elementarne nesreče, ki se tako pogosto dogajajo prav na našem področju.

FOTOKRONIKA

Voda, kamenje in plazovi so napravili velik nered na mostu pri Podklapu.

Acqua, detriti e frane hanno sconvolto il ponte sul bivio Stremiz-Valle.

Zalosten videz del cesti Podklap nad Fojdo, ki je utrpela največ škode zaradi silne vodne vihr.

Impressionante aspetto dell'abitato di Cana di Grivò uno dei più colpiti dalla furia delle acque.

Razdejanje v Železnem kanalu nad Fojdo, in predvsem vzdolž hudournika Grivò, je bilo, kot kaže naša slika, izredno strahovito.

Le devastazioni a Canal del Ferro, e in particolare nella zona rivierasca, come mostra la fotografia, sono state di eccezionale gravità.

Pogled na ravnino pri Ziracu, ki jo je zalila voda. Avtomobil ni mogel nadaljevati poti. Znatno škodo so utrpeli njeve in travniki in vse kar je dosegla voda.

Una visione della pianura di Ziracco sommersa dalle acque. Una vettura è immobilizzata sulla strada. Notevoli i danni arrecati alle campagne ed alle case.